

Egy csésze tea Isszával

Kobajasi Issza
haikuversei
Terebess Gábor
fordításában

Orpheusz Kiadó, Budapest, 2000

Lektorálta
Soós Sándor

*Steinert Ágotának
köszönettel*

Hungarian translation © Terebess Gábor, 2000

Kobajasi Issza

Élete

Kobajasi Nobujuki (gyerekként Jataró, későbbi költői nevén Issza) 1763-ban az ötödik hónap 5. napján* születik meg Kasivabara hegyi faluban (mely ma Sinano város része Nagano tartományban. Akkoriban még a tartományt hívták Sinanónak). Apja, Jagobei, némileg iskolázott parasztgazda, anyja, Kuni, a szomszéd falu módos előljárójának a leánya – földjüket művelik és bérbeadásra málháslovakat tartanak. Atyai nagyanyja, Kanadzso is velük él, s ő neveli tovább a kis Jatarót, amikor alig kétéves korában anyja meghal.

Kasivabara környéke igazán szép vidék, északról és nyugatról hegyek koszorúzzák, keletre a Nodzsiri-tó fekszik erdős dombok között. Bár kis falu, forgalmas út mentén épült, van postaállomása, nagy vendégfogadója, ahol még a daimjók is megszállhatnak csatlósaiikkal.

* A dátumok a japán holdnaptárt követik, a Gergely-naptár szerint: született 1763. június 15-én, meghalt 1828. január 5-én.

Anyja halála után Jataró magányos, hallgatag gyerekké válik. Ám zárkózottsága ellenére nagy érdeklődéssel és érzékenységgel figyeli a világot, különösen a természetet: apró állatokat, madarakat, bogarakat, napjait a környező erdőn-mezőn tölti.

Hatévesen a vendégfogadós és italkereskedő, Nakamura Rokuzaemon iskolájába kezd járni, aki mellesleg kalligráfus, matematikus és költő is egy személyben, sőt a buddhista szövegek tanulmányozására is képes oktatni tanítványait. Azonnal fölismeri Jataró korán érő írói tehetségét, s élete végéig hű barátja, támogatója marad. Az iskola a fogadó épületében működik, az ott folyó pezsgő élet a diákok tapasztalatait óhatatlanul gazdagítja. Jataró egy nap szemtanúja Kaga hűbérura, Maeda érkezésének, kísérete ötszáz méter hosszan kígyózik.

Jataró hétéves, amikor apja újra nőszül. Mostohaanyja, Szacu, dolgos és céltudatos parasztlány. Hamar kézbe veszi Jataró sorsát, aki szerinte túl sok időt tölt tanulással és csavargással. Ráveszi apját, hogy Nakamura tanító tiltakozása ellenére kivegyék az iskolából. Látástól vakulásig a gazdaságban kell segítenie: zöldséget szedni, szénát gyűjteni, lovat csutakolni, szalmát fenni. Még a hosszú téli estéken sem engedi mostohaanyja meggyújtani a lámpát, hogy olvashasson.

Jataró 11 éves, amikor megszületik öccse, Szenroku. Ha mostohája eddig csak szigorú volt hozzá, mostantól rosszindulatú gyötrőjévé válik, megtorlandó saját fia hátrányos másodszülettségét. Féltestvérét minduntalan a hátán kell cipelnie, rendszeresen a verések. 14 éves, amikor meghal nagyanyja is, akinél eleddig némi vigaszra-támaszra lelt.

1777-ben vagyunk. Apja végre megérti, hogy fia jobban jár, ha elhagyja a családi fészket, és Edóban (a majdani Tokióban) próbál szerencsét. Ehhez mindössze egy ajánlólevelet ad, mely néhai felesége távoli rokonához szól, egy írástudóhoz, aki diákokat szállásol el iratmásolás fejében. Az uralkodó sógun székhelyén, a több, mint egymillió lakosú nagyvárosban eleinte sanyarú Jataró sora. Éhezik, fázik, nagy nehezen sikerül csak lovásznak elszegődnie. Hosszú évekig él ínségben, mégis jut ideje kedvtelésére, a haikuvers írására. Szorosabb kapcsolatba a Kacu Sika (az immár száz éve elhunyt Basó tanítványa) iskolájával kerül, amelyet Nirokuan Csikua vezet, s 1790-ben, annak halálakor helyébe éppen ő lép, 28 éves korában. Ám annyit bírálják az iskola haikuírási hagyományainak semmibevétele miatt, hogy alig egy év múltán lemond.

Szeretne visszatérni 15 éve nem látott szülőfalujába, és 1791 harmadik hónapjában el is indul gyalogszer-

rel. Az út másfél hónapig tart. Apját jó egészségben találja, s felveti egy hosszabb zarándokút tervét, hogy verses-rajzos útinaplót írhasson, mint Basó és mások.

Ahogy kitavasodik, 1792 elején visszatér Edóba, elbúcsúzik barátaitól és tanítványaitól, leborotválja a haját, szerzetesruhát ölt, felveszi a Haiku Templom Teaissza Bonca* (Haikai-dzsi Issza-bó) címet és nevet, vándorbottal, szalmabocskorban, bambusz esőkalapban a Tókaidó (Keleti-tengeri országút) felé veszi útját, mely Edóból Kiotóba visz. Ez az első utazás négy évig tart. Meglátogatja az iszei nagyszentélyt, Kiotót, Ószakát, Sikoku szigetét, ahol egy darabig a Szennen templomban lakik. Gobai, az előljáró, jóbarátja és irodalmi kritikusa is lesz. Sikokun köt barátságot Csodo Nidzsoannal, egy gazdag macujamai kereskedővel és műkedvelő költővel, akinél szintén hosszabban időzik. Ószakában találkozik a nála negyven évvel idősebb Oemaru költővel, aki hasonlóan újító lelkületű, mint ő maga.

1798-ban tér meg Edóba, 35 évesen. Útinaplójának (Tabisúí) megjelenése meglehetősen visszhangot vált ki irodalmi körökben. A művésznegyedben él, támogatói

* teaissza = a magyar borissza mintájára, szó szerint: egy (csésze) tea; bonc = buddhista pap

is akadnak, gyakran vesz részt költői összejöveteleken, hírneve növekszik.

1801-ben, 39 évesen, újra szülőfalujába látogat. Apját tízfuszos láz kínozza, s élete végét érezvén vagyonát kettéosztja Issza és féltestvére, Szenroku között. Végakaratóban Isszát arra kéri, Kasivabarában telepedjék le, és házasodjon meg. Ám apja halála után, mostohaanyja és öccse megtagadják tőle az örökséget. Kisebbségében a falu előljárói is segítenek. Issza, hosszú távolléte okán, szinte már idegennek számít.

Visszatér Edóba. Szerényen él, de egyre nagyobb megbecsülés övezi, s nem csupán tanítványai körében.

1809 holdújévekor az edói tűzvész martaléka lesz Issza szállása. Néhány hónapra barátja, Nacume Szeibi fogadja be. Ugyanez évben öccse írásbeli hozzájárulását adja a családi vagyon felosztásához. Issza eljuttatja az okmányt a falu előjárójához intézkedés végett, de két év elteltével sem halad az ügy előre. Issza végül ismét hazatér, de öccse hajlíthatatlanabb, mint valaha. A falu előjárója sem hajlandó beavatkozni.

Issza visszatér Edóba, a haiku művészetét tanítja, sokat, sokfelé utazik, de szíve egyre inkább haza vágyik szülőfalujába.

1812 tizenegyedik havában végleg hazatelepül, kerül, amibe kerül. Szobát bérel, és közhírré teszi, hogy a sógunhoz fordul öröksége ügyében. Ezt a mindkét fél számára kockázatos tervet végül a Mjoszen-dzsi apátjának közbenjárása akadályozza meg. Megkötik az alkut. Apjuk vagyonát két egyenlő részre osztják Issza és féltestvére között, a szülőházat fallal választják ketté. 1813 őszén, 12 évvel apja halála után, Issza beköltözhét az atyai ház kiürített felébe.

Apja második kívánságát is hamarosan teljesíti, a következő tavasszal (a japán számolás szerint 52 évesen) feleségül veszi Kikut (neve annyit tesz „Krizantém”), egy vidám, 28 éves parasztlányt a szomszéd faluból, Akagavából – aki éppúgy nem törődik a külsőségekkel, mint Issza maga.

Az év folyamán Issza elrendezi függő ügyeit Edóban, ahol költői rangja egyre dicsőbb. Sokan tartják úgy, hogy Basó óta nem élt nála tehetségesebb költő. Szeibi barátja búcsúztatót rendez tiszteletére, s Issza végleg elhagyja a fővárost és irodalmi életét, év végére boldogan visszatér Kasivabarába, újdonsült feleségéhez. Parasztagazda lett belőle is, mint apjából, némi anyagi biztonsággal a háta mögött.

A családi viszály elült, a régi sebek behegedtek, Issza és Szenroku, a házat szétválasztó fal ellenére, gyakran összejönnek.

1816 negyedik havában kislány születik, Szentaró, de nem éri meg a háromhónapos kort. 1818 ötödik havában kislánya születik, Szato, de a következő évben meghal himlőben. 1820 őszén, egy újabb fiú, Isitaró, háromhónaposan megfullad az anyja hátára kötve.

Issza kisvártatva lebénel, amit végzetesnek hisz, de ekkor még meggyógyul. A megpróbáltatásoknak még koránt sincs vége. 1822-ben, negyedik gyermeke születésekor felesége, Kiku megbetegszik, amit egy ízületi gyulladás kínjai is súlyosbítanak, és 1823 tavaszán Issza nagy fájdalomra távozik e harmatvilágból. Kisfiuk, Kinszaburó is követi néhány hónap múlva.

1824 ötödik hónapjában Issza elveszi egy kishemes szamuráj leányát, Jukit, akinek néhány hét után elege lesz a parasztházból, az elhanyagolt, idősödő Isszából, és visszatér a szülői házba. A nyolcadik hónapban hivatalosan is bejelentik a válást. Ugyane hónapban Issza meglátogatja a Dzenkó templomot, ekkor újabb benuulás tör rá. Egyik orvos tanítványa ápolja, aki nála száll meg. Hála a gondoskodásnak, hamarosan jobban lesz, és 1825 elején újra nősül, egy Ecsigóból való parasztlányt vesz el. Jao 32 éves, Kasivabarába jött dajkának.

1827 nyarán egy tűzvészben porig ég Isszáék háza. 64 éves, feleségével a kertvégi csűrben húzzák meg magukat, melynek se ablaka, se kéménye, s padlója döngölt föld. Az épület ma is áll.

A tizenegyedik hónapban meglátogatja tanítványait és barátait, s mikor 19-én visszatér, hosszú, fáradalmas gyaloglás után a hóban, újabb bénulás keríti hatalmába. Még aznap meghal.

Hamvait a Komaru-hegyi családi sírboltba temetik. Halála után öt hónappal, 1828 tavaszán születik meg Jata, egyetlen túlélő leánya, akinek leszármazottai a mai napig birtokolják a Kobajasik hagyatékát.

Művei

A japán haiku tizenhét szótagból* (ondzi) álló, címtelen, rímtelen és hangsúlyos vers. Három, 5-7-5 szótagszámú sorba tördelhető. Minden sorában két hangsúly van. Csaknem mindig találunk benne egy „évszakszót” (kigo), amely a lélegzetvételnél haiku-verset a természet nagy évi körforgásához köti.

* Szabályt erősítő kivételek persze vannak Isszánál is, a fordításaimban is.

Issza több, mint tízezer haikut írt, ami nem kis teljesítmény akkor sem, ha leszámítjuk a javításokat és változatokat. Számos (úti)naplója is ránk maradt, a legjelentősebb a *Kikeletidőm* (Oraga haru, 1819) és a *Napló apám haláláról* (Csicsi no süen nikki, 1801).

Issza a haiku műfaj igazi mestere, verseiben megosztja velünk egy-egy egyszerű, köznapi élményét, anélkül, hogy különösebben megmagyarázná. Csak egy csöpp odafigyelést kér, netán pillanatnyi azonosulást. Ne próbáljuk „megérteni”, sem értelmezni.

A több, mint négyszáz versfordítást időrendbe tettem, ezért nem idéztem belőlük Issza életrajzában, megtalálhatók a kérdéses évek alatt. Így megmutatják, művésze hogyan teljesedik ki, élete egy-egy korszaka mennyire tükröződik haikuiban.

Isszát szívós, ápolatlan parasztembernek képzelem, naiv hittel Amida Buddhában és falujában. Bár élete nagyobbik felét kénytelen nagyvárosban és utazással tölteni, zord éghajlatú, hajdinát termő faluján és a versíráson túl alig vágyik másra. Gyermek- és meglelt korában élhet csak szülőhelyén, szerencsétlenebbül, mint bárhol, ő mégis itt a legboldogabb. Bánatát verseiben mindig elfűjja az életöröm, ürügyként erre bármily jelentéktelen apróság elég neki. A nagyurakkal szemben csendes és konok ellenállásba burkolózik.

Haikuiban egyszerű köznapi beszédet használ, még tájszavakat is – humora vaskos és csúfondáros, de együttérzéssel és éleslátással párosul. Lelkesebb és személyesebb, mint fennkölt és higgadt két nagy elődje, Basó és Buszon.

2000 tavaszát Isszával töltöttem, három hónapot, s mivel nem lehet a magyar költészettől függetlenül verset fordítani*, emlékeztetőül 56 évesen újraolvastam hazai költőink javát. Ezt is Isszának köszönhetem.

Budapest, 2000. június 13.

Terebess Gábor

* Nem ildomos a műhelymunkát nyilvánosság elé tárni, de egy példával hadd világítsam meg, hogyan próbáltam Isszát magyarrá gyúrni.

Nyersfordítás:

Este, fecske
nekem nincs remény
holnapra

Csokonai, akinek költői pályája ugyanabban az évben kezdődött, mint Isszáé, szinte adja magát:

*Esteli fecskék –
kedv, remények, holnapok,
isten véletek.*

mintha Arany János vezette volna pennámat:

*Esteli fecskék,
jertek, reményeimnek
több napja nem kél.*

kicsit adys felhanggal:

*Esteli fecskék,
reménnyel repkedtek, én
meghalok holnap.*

további kínos szárnypróbálgatások:

*Esti fecske száll.
Holnapja csupa remény.
Nekem már végem...*

*Fecske suhan el –
estém reménye-vesztett,
nincs már másnapom.*

*Holnapom, érzem,
elhagyta a remény, száll
az esti fecske.*

Míg azon tűnődöm, vajon Arany szavaival hangzik-e legszebben, bekattan az igazi:

*Ó, esti fecskék,
reménytelen holnapom
viszi szárnyatok.*

Templom a hegyen –
harangja hangja a hó-
takaróba merült. 1790

Lótuszok virága –
elhajigált tetveknek
éppen megfelel. 1791

A bazsarózsa
elhull: tegnaptól eső
cseppjeit hinti szét. 1792

Ősz. Esteledik.
Igyekvő vándor varrja
szakadt gúnyáját. 1793

Újévi álom:
szülőfalumban jártam.
Jól megríkatott. 1794

Ruhát cseréltem
nyárra, de utam tetvei
velem maradtak. 1795

Lábam alá
ilyen gyorsan mikor
másztál, csiga? 1801

Túléltem apám,
tovatúnő harmatcsöpp –
harmatos mezőn.

1802

Fenyődísz Újévről –
az éji záport hallgatja,
elhagyatottan.

Derengő Holdat,
égre emel reszketeg,
a szomorúfűz.

1803

Bátran lecsapok
egy legyet, s felsandítok
a hegy ormára.

Tejút-tévesztett
csillagom. Hová tűnt megint
e nyárestén?

Dúsan virágzik
a szulák, más házára
futván magasan.

Hasad a hajnal.
Életnek semmi nesze.
Lótusz virágzik.

20

A vizére fújt
cseresznyevirágokkal
elfut a folyó.

1804

Eladott csikó
visszanéz az anyjára.
Őszi eső hull.

Őszi szélroham –
koldus szeme ragadt rám:
latol, méricskél.

Magányos háznál,
hegy-árnyékban járják az
ünnepi táncot.

Alig bukkan ki,
termetes dudva közül
a bazsarózsa.

Irdatlan mocsár,
de csak egyetlen lótusz
bimbója feslik.

Ó, naplemente!
Még egy béka szemébe
is könnyek szöknek.

1805

21

Pirkad a hajnal.
Neked is úgy kell ez a
boldogság, csiga?

Felfutó szulák
áztatja át a fákat,
csuromvizesre.

Harangkondulás –
a hajnalkák mozdulnak
rá elsőnek.

Alig létezem –
ebben a hóhullásban
érezem, hogy vagyok.

Cirpelés a falban...
Tegnap azt a lyukat
észre sem vettem.

Elmúlt még egy év
e fertelmes világban,
szalmafedél alatt.

Házal a lepke,
kapuról kapura száll,
repdesi körét.

Buddha ölébe –
egy csapongó pillangó
vissza-visszatér.

Oda kerül mind,
sárba tiporva végül –
cseresznye szirma.

Hosszú volt az éj.
Cseresznyevirág alatt
csak veszekedtünk.

Buddha napjára
a verebek elhozták
fészekaljukat.

Az égő házban
szenvédő embereket
kakukk kacagja.

Hulló gesztenyék,
le egyenként koppannak.
Éjszaka mélyén.

Ló pisálta le
a poros gesztenyéket –
újra fénylenek.

A rocskában is
reng egy szál lótoszvirág...
Beáll az este.

Lótuszok között
nem öregednek meg a
cikázó fecskék.

Tavaszi szellő –
alvó gyerek, markában
evőpálcát tart.

Ó, esti fecskék,
reménytelen holnapom
viszi szárnyatok.

Zsendül a tavasz,
szegényembert sem várja
virágtalanul.

Vadvirágokat
óva guggol a szumó-
birkózó-bajnok.

Sivár vidéket
sövényről sövényre rejt
szulák virága.

Mereng a varjú:
– Minden napnak megvan a
holnapja másnap.

Megnevetteti
a varjút az a vessző,
mit beoltottam.

Hulló cseresznye-
virágra tátja száját egy
levelibéka.

Végigmustrál, és
pofákat vág rám egy
levelibéka.

Vörös polcra szállt...
Üdvöt hozó Buddhánkban
bízik a lepke?

Szárnyát a veréb
csapkodva-verdesve
sziromfürdőzik.

Hej, csigabiga,
élted miből tengeted?
Őszi este leng...

Éji csalogány
alvóhelynek nézte ki
oltott vesszőmet.

Jöszte már este,
oltanivaló ágból
mind kifogytam.

Újév ünnepe –
fészektelen a madár,
engem utánoz.

Hajléktalanul
is élvezem idén a
virágzó tavaszt.

Pillangó libeg,
mintha semmit sem várna
e világtól.

Vesztes birkózó –
megfeledkezik még az
őszi szélről is.

Fülemüle, ripp-ropp,
peckesen lépdel hullott
faleveleken.

Kis gesztenyeszem,
nem jött el a végnapod,
szét ne repedj még!

Kinyíltott végre
a bazsarózsavirág –
veréb csiripeli.

Földönfutóként
ért Újév Napja most is,
Edóban vagyok.

A küszöb előtt,
latyakos facipővel
kopog a tavasz.

Kutya kísér el,
szirmahulló cseresznyéhez
zarándokolunk.

Falum fájóbb, jaj,
minél közelebb érek.
Vadrózsatövis.

E harmatvilág
harmatcseppjei között
csak veszekedünk.

1810

Hosszú hídon,
a vadász mögött lesben:
egy vadliba.

Első tél-eső!
A világ haikuversekbe
fullasztja magát.

A tücsök téli
lakosztálya lett
szerény paplanom.

Lovakat csipked,
majd lótuszok közt keres
menedéket a bögyöly.

Lótusz-virágszál,
bögyölyök és szúnyogok
lakmároznak fel.

Lenn kolduskunyhó.
Fenn fényes papírsárkány,
égbe röppenne.

Suhog-susog,
talán búcsút int a fű,
múló tavasznak.

Nyári hűvösben
ereszkedek utamon
a pokol felé.

Mécsbogárhívó
gyerekük van a hídi
koldusoknak is.

Szakés csészében
egy bolha úszik, úszik
a rizsborban.

Meglep az alkony.
Az ablak apró rése
fuvolaként sír.

Szüreti holdfény.
A Szumida-folyóra
tódul a szúnyog.

Az őszi avart
égeti egy jóember –
kő-Buddha bámul.

A pénzbeszedő
levetetlen cipővel
tűzhelyemig ront.

Hold és virágok!
Negyvenkilenc év gyaloglás
– mindhiába.

Naphosszat esznek,
esznek, esznek – pihennek,
tavi teknősök.

Bús, ködülte nap –
holtig unják magukat
fönt az égiek.

Vak ember után
ugrál át a hídon egy
levelibéka.

Szóródó szirmok,
nem ismerik a Buddhát,
sem a buddhizmust.

Sziromzáporban
szomjazunk, távoli köd
után kapkodunk.

Mintha a Mennyből
szállingóznának alá,
cseresznyeszirmok.

A sötét nyomor-
negyed is átöltözik
nyári göncökbe.

Edóba érvén
hát mit hallok először?
A kakukk hangját.

Kakukk, ha kiált –
a lóhátról azért
le ne bukfencezz.

Szentjánosbogárt
szólít a száj, mígnem egy
bele is repül.

Bolha ugrott be
a Nevető Buddha
tátott szájába.

„Meggzólt
az első kabóca!” – mondja,
miközben pisál.

Kislány az orrát
hajnalka kelyhébe fújja.
Észre kell venni?

Kunyhóm estéje:
bambuszok közt verebek,
nádasban ludak.

Rizsföldi ludak,
mindig megbámultok,
ha arra járok.

Terjed a pletyka,
libák gágogják szerte:
újra itt vagyok.

Legyetek mától
japán ludak, békében
itt maradhattok.

Rizsföldi ludak
visszatérnek szelíden
– mindhalálíg.

Szűk kis kalyiba –
hajnalkavirág műve:
tetején a zsúp.

Végső nyughelyem
most öt láb mélyen vár rám
hóba hantolva.

Felfordított
tenyeremre hópolyhek
szállingóznak.

Puha hópolyhek
betakarják paplanom...
Itt vagyok otthon.

Remetekunyhó.
Még a kutya fejét is
leporolom.

Pirkadó felhők,
nyugati tenger felé
mikor szállhatok?

Buddhává azért
még nem lett a tunya,
öreg fenyőfa.

Fenyőfák árnyán
nyújt szállást, vendégül lát
hatvan tartomány!

Tanyasi macska –
Buddha ölet képzelet
vánkosának.

Ó, halott anyám –
mindig, ha látom a tengert,
mindig, ha látom.

Óriás üstben
dühödten fortyog a víz...
Teknőc-rémálom.

Bambuszliget –
ez sem, a világon semmi sem
tökéletes.

Összejártatok-e
ezer évvel ezelőtt
darupárékkal?

Szalmakapuban
– karján kisgyerek – esti
daruszót hallgat.

Ezer éve már?
Vagy dalodat ma zenged
először, daru?

Újévi leves –
piszkos köröm és szégyen
fogja csészémet.

Tavaszi zápor –
melyből nem lett kacsasült,
oly vígan hápog.

Tavaszi zápor –
egér lefetyeli ki
a Szumida-folyót.

Tavaszi szellő
húti fönt a fenekét,
zsúpfedélt köt.

Elolvadt végre
Sinano útjain a hó.
Már száll a szúnyog!

Szutykos szőrére
kerti szirmok ragadtak –
bagzik a macska.

Sűrű fű között
egyedül bújócskázik egy
levelibéka.

Álláig hullott
virágszirmokban ül egy
levelibéka.

Elmélyedéssel
szemléli a hegyet egy
levelibéka.

Semmi több – ha már
lecsillapodott a szív,
üde, friss a lég.

Hiú fellegek,
hiába tornyosultok
– mindhiába.

Hajaj, remélem,
sürgésed nem járványos,
kakukkmadár!

Hajnalodik már,
ugorj bolha a hegyre,
fel a Fudzsira.

Tégy bármit, csiga,
mindent fontolj meg előbb,
csak lassan, okosan.

Szülőfalum, ó,
Buddha arcáig mászott
fel egy csiga.

Holdvilágnál
mész meztelen kebellem,
sikamlós csiga.

Tolvaj méreget
mit sem sejtő dinnyéket.
Húlnek a vízben.

Ablakpapírom
kihasadt. Mily gyönyörű
az Égi Folyó!

Hajnali harmat,
légy nekünk kalauzunk
a Tiszta Földre.

Ez itt bizony a
bögölyök birodalma,
krizantémvirág!

Lótrágyadombon
krizantém bontja szirmát.
Szép kis kilátás.

Beesteledett.
Lószaros kezét mossa
anyaasszonnyal.

Hóember-Buddha
 öléből, mint fészkeből,
 veréb csicsereg.

Megöregedni
 kapumban méltóztatik,
 hóember-Buddha?

Volt életemben
 jó magokat hinthettem:
 fűt a szenelőm.

Derűs a reggel.
 Pattogó hangulatban
 izzik a parázs.

Sok házi veréb –
 teavirágok között
 játszik bújósdit.

Kínnal-keservvel,
 nagy szem gesztenyét téptem...
 Féreg lika rajt!

Tehenek bögnék,
 méhek zümmögnek, no és
 a bazsarózsák?

Szól évünk első
 madárdala a kapun:
 varjúkárogás!

Bár ködbeborult,
 falum rendje így is az
 összevisszaság.

Elolvadt a hó,
 és a falut gyerekek
 árasztották el.

Anyátlan veréb,
 hadd legyek játszótársad –
 én is gyászolok.

Sáros lábát
 szilvavirágba törli
 a fülemüle.

Alvó pillangó –
 biztonságosnak vélte
 sáros lábamat.

A kiszáradt fa
 pillangókat virágzik
 virágok helyett.

Árpaföldről
zöldségkertre áttáncol
egy játszi lepke.

Mik úgy felkavartak,
cseresznyeszirmok többé
árnyt se vetnek rám.

Kárhozott világ,
cseresznyeszirmokkal
tapasztották ki.

Messzi tartomány –
ily kísértetzugban is
cseresznye nyílik.

A szitakötő
serken, munkába indul
éji folyóra.

Bár mélyen alszik,
szentjánosbogaraktól
villózik az eb.

Első mécsbogár!
Ám a fővárosi égen
szennyes füst borong.

Nem nagy a kunyhóm –
hát beugráthatjátok,
virgonc bolháim.

Bolhák, szúnyogok!
Kunyhómat kölcsönkérem,
hadd aludjak el.

A kiscsigának
egy pirosuló pipacshoz
nincsen szeme.

Kunyhóm ajtaja
előtt hömpölyög tova
az Égi Folyam!

Hulló harmatcsepp –
ma is szerteszórja a
pokol magvait.

Villám fényénél
látszik, mekkora kacajra
fakadt a Buddha.

Hogy mennykő csapjon
zsúpfedeles kunyhóba?
Erőtlen ahhoz.

Húgyszagban is,
krizantém virágjai,
csak illatozzatok.

Magasztos Buddha
magasztos orrhegyéről
jégcsap csüng alá.

Rizst válogatunk,
meg régi rézgarasokat.
Első tél-eső!

Tüzifa-hegyek
és szalmazsák hegyhátak...
Első tél-eső!

Nagy a kutyaszar,
jut az ösvényre végig
a szűz havon.

Verebek, ejnye,
le ne szarjátok öreg,
téli paplanom!

Utat a paraszt
egy épp kihúzott hosszú
retekkel mutat.

Oltott vesszeje,
rőtszakállas apónak...
Keze még biztos!

Rizsszem az orrán,
le sem nyalja, a macska
már bagzani megy!

A fülemüle
hajnali hangját eső
áztatta át.

Függőhídon át,
apró léptekkel gyalogol
egy pillangó.

Kövess a Dzenkó
kolostorba! A lepke
előrerepül.

Egy forró fürdő,
fohászkodás Buddhához,
cseresznyevirág.

Felhőszakadás.
A templom nagyharangja
alól fürkészem.

A te rizsfölded?
Netán az én rizsföldem?
Ugyanúgy zöldell.

Konyhakés alá –
angolnát válogatok.
Hűvös az este.

Kakukk gyászének
szól varangyos béka úr
ravatalánál.

Nagyot csapok
Amida Buddha szent fejére
– ott egy légy.

Kunyhóm legyei,
csintalankodjatok csak
– mindjárt megjövök.

Sövénykapumra
került végre retesz is
– egy kerti csiga.

Esteli holdfény.
Sírokat látogatok,
hogyan felfrissüljek.

Addig koldultok
kapumnál, buta libák,
míg le nem fogytok.

Az én Kikum,
krizantémom, csöppet sem
ad a módira.

Kikukucskaál –
hajnóka virágjai
közül – egy egér.

Most a fekete,
aztán a zöld, a barna...
Rovarok kórusa.

Nem rejti többé
kunyhóm nyomorúságát
a hó. Elolvadt.

Teli szájjal
dicsérik Amidát a
levelibékák

Maga se tudja,
kapun ki-be jár-e, a
levelibéka.

Forró kád fölött
fürdőző főket számol,
dolgos kis lepke.

Fához kötöttük,
hol hús szellő fújdogál,
vásott gyermekem.

Nyári kopárság.
Kunyhóm körül idén a
fű is levézult.

Nagydarab macska –
a legyezőmre hevert...
Elszenderedett.

A komisz kölke,
kikötve is élvezi
a hűvös estét.

Kikötött gyerek –
mécsbogarat szólongat
könnyei közül.

Ez az én lakom,
légzeni is szúnyogot
lélegezem ki.

Útszéli Buddha –
egy árva árpakalászt
vett védelmébe.

Szüreti holdfény.
Rendíthetetlen a
madárijesztő.

Bús mú!-kat bőgve –
szürke tehén a ködből
ki-kigomolyog.

A nagy bronz-Buddha
orralika párát fú,
puha permetet.

Harmatcsöpp gyöngyét
szét ne locsantsd, szöcske,
csak óvatosan!

Túloldalamba
fordulok az ágyban:
– Menj arrébb, szöcske!

Emelt fővel
méltóságos pap töri
a jégcsapokat.

Körbe és körbe,
aszott gesztenye olvasóm...
Első tél-eső!

Hatalmas Edo –
négy-öt garas egy adag
téli orvosság.

Ne bánkódjatok,
vadludak, alattatok
vándorlok mától.

Nagyszeműek a
gesztenyék, hát megáll az
utas, gyűjtöget.

Elszemeztük
a főtt gesztenyét, szónak
is végét szegjük.

Bambusz eső-
kalapot lengetve búcsúzunk,
szitáló ködben.

Nézz a tükörbe,
ha találkára indulsz,
te bagzó macska!

Hegyi kolostor –
malasztal teljes hévvel
macskák bagzanak.

Bolhát roppant és
„Namu Amida Bucu”-t
mormol foga közt.

Széles folyóba
pöcköli be tetveit
egy szépasszony.

Őszi szél kerget
hazátlan hollót, majd
magával ragadja.

Csak egy csepp harmat,
harmatcsepp az egész világ,
mégis más, mégis...

Krizantémvirág.
Még a hegy üstöke is
fehérbe fordult.

Versenyt vesztettem.
Micsoda meglepetés:
nagyasszonyunk nyert!

Átázott nagyúr,
faszénszerpenyőm mellett
száritkozik.

Szelíd gesztenye,
tüskés házad megosztod
egy csöpp féreggel?

Bambuszlevélről
tavaszi esővizet
lefetyel az egér.

Hópelyhek közt
koratavaszi szellő
fúj észrevétlen.

Eolvadt a hó.
Keskeny síkátorokban
vékony gyerekek.

Setét éjből ki,
setét éjszakába el
– a bagzó macska.

Bolond egy macska,
kikötötték, de most is
párért nyivákol.

Fák közt foszlányok:
koldus fuvolaszó és
fülemüledal.

Parányi sziget –
ott is pacsirtadalra
túrják a földet.

Fehér csuhás papok
és patyolat pillangók
felvonulása.

Jókora kanca
dörgöli roppant farát
cseresznyeághoz.

Felgyűrt gatyában
cseresznyét megy szemlélni
bámész vénember.

Leszállingóznak
a cseresznye szirmai –
trágya a kertnek.

A fej lehajlik
önkéntelen, előtted,
ó, bazsarózsa!

Künn a legelőn
farkasszarba botlottam.
Hideg borzongat!

A vándor száján
átok buzog elő –
Első tél-eső!

Üvözljük a
szamuráj csatlósai közt:
Eb uraságot!

Hullott gesztenyék,
az első harapás
mindig a varjúé.

Kitavaszkodott –
düledező házamban
minden a régi.

„Boldog Újévem” –
csak olyan átlagos
tavasznak tűnik.

Újévi eső –
zsúptetőm is először
ázik be idén.

Tavaszi zápor,
virrad, vásárba megyek,
mellem kitárom.

Gyerekek ássák
Hólé-folyó medrét
kinn a kapuban.

Verébfiók, hé,
takarodj el az útból!
Itt vonul Ló úr!

Egy a füttyötök,
csattogó csalogányok,
mind ikrek vagytok?

Kicsinyli házam
a fanyalgó csalogány,
és lecsattogja.

Farkasszemet nézek
a levelibékával –
Nem mozdulhatok!

Béka vezérnek
vélnéd, amint kuruttyol
az emelt széken.

Ha már énekelsz,
tánkra is perdülhetnél,
levelibéka.

Szemétdombon
a kisdéd pillangó
megszületett.

Biztatón ragyogsz –
a szilvavirágot, jaj,
leszakajtsam, Hold?

Fertő a világ –
de nyílnak a virágok
csak azért is.

Virágzó fák
árnyékában nincsenek
vadidegenek.

Hegyi hold fénye
a virágtolvajnak
éppúgy világol.

Tusfoltos a kéz,
verejtékes a homlok:
gyermek-szépírás!

Hús kontókönyv kell
fejem alá párnának –
rekkent a hév nap.

Halak szökdelnek.
Nem tudják, hogy dézsában
úsznak? Vagy tudják?

Lábnyi magasból
is zuhog a zuhatag.
Hűsebb az este.

Hullt egy csepp eső,
szétmorzsolja kobakján
a varas béka.

Szülédnek véled
köntösöm lengő ujját,
szentjánosbogár?

Tornácomon ül
a légy, tördeli kezét...
Csatt! Nincs kegyelem.

A nagyszobában
egy ember meg egy légy –
csak ketten vannak.

Szülőfalumban
még a legyek is csípnek
könyörtelenül.

Mert ez jó világ,
lakmározhat még egy légy
a főtt rizsemen.

Ha ugrasz, bolha,
miért ne ugranál rá
a lótuszvirágra?

Világunkban
görbednek a lótuszok,
már virágjukban.

Megittuk a bort,
nekiveselkedhetünk
Holdat bámulni.

Szüreti holdfény.
Savanyú arccal ül
a bornemissza.

Nem italos, hát
csepüli a szüreti
holdfogyatkozást...

Az ember arca
hamarabb halványul el,
mint elfogy a Hold.

Ember világa –
a Hold is csak messziről
szenvedheti.

Őszi szélben most
vörös virágot szedne
halott kislányom.

Egy rézgarasért
kondíthatok harangot.
Hideg dermeszt meg!

Hideg szél süvít.
Hí huszonnégygarasos
szajha viskója.

Napnyugatra, hol
Buddha Paradicsoma:
letarlott mezők...

Tél, templom, ima.
Átmetszették erszényem.
Világít a Hold.

Téléji ima.
Hazafelé keresztül-
vágatok kertjén.

Nem cselekszik jót,
vétkezni sem vétkezik,
téli magányban.

Hatfelé visz út
a kereszteződésben,
elfakult fűben.

Apácából kell
vagy kettő, kihúzzanak
egy szál retket.

Szüreti holdfényt
halvány homályba taszít
a tüzijáték.

Tojását kelti
a kotlós, míg csodálja
a bazsarózsát.

Szerencseisten,
szerencséd, hogy itt lakik
a bazsarózsa!

Bazsarózsát is
elhagyja szerencséje
házamnak táján.

Éppúgy, mint régen –
két kezem beleroskadt
a kásás hóba.

Pokolfajzatok –
Újévet ünnepelnek
ma még ők is.

Kolduló útján
sárkányt reptet a gyerek
mind magasabbra.

Tavaszi eső –
húgom ujjsebében
érmék csilingelnek.

Tavaszi eső –
egy kislány táncórát ad
rest macskájának.

Tudom, a harang
elüti az életem.
Esti félhomály.

Mocskos egy macska,
úgy igaz, de van néki
élete párja.

Illan a világ,
de még a piciny madár
is fészket épít.

Fióka csőre
hasztalan tátog, ha
mostohagyerek.

Fácán rikoltoz –
kő-Buddha köntösének
ujjába bújván.

Ekkora pocakkal,
hippre-hoppra szülni fogsz,
brekegő békám!

A bűzölgő kút
káváját beborítják
a szilvavirágok.

Edo főváros
cseresznyéi csak pénzért
virágzanak ki.

Nagyvárosi nép –
napernyő alatt meleg
rizsbort iszogat.

Erdei szúnyog –
beledöfné fullánkját
a kő-Buddhába.

Gyöngyharmat, ha
édes lenne, felosztanánk:
mi enyém, mi tied.

Villám fényénél –
csak a kutya pofája
lehet ártatlan.

Kígyófészekbe
beszaladt sebtiben egy
esztelen egér.

Hátára esett,
de még mindig herseg az
őszi kabóca.

A messzi bércek –
szitakötő szeméből
verődnek vissza.

Fanyarabb felét
hegyi datolyaszilvának
anya eszi meg.

A tehén fején
súlyosbodó málha, hó
gyűlik halomba.

A szél szívesen
kitakarítja, söpri
koszos kunyhómat.

Még a tűnékeny
hóból is buddhákat
építünk magunknak.

Szállnak a darvak
a szemétdomb körül, szép
Vaka-no-Ura.

Szégyen az ágon:
leszedetlen gesztenye,
csak egy szem ing fönt.

Eljött az Újév –
romlásnak világa, hol
nem virágzol ki?

Kikelt magától,
tavaszi fenyőmagonc –
épp a kapuban.

Újév Edóban –
kunyhók kutyáinak is
jár az ajándék.

Magam és Buddha,
fejvesztettek lettünk
a sűrű ködben.

Templom tetején
kakas kukorékolja:
– Elolvadt a hó!

Buddha születés-
napján, virágos templomba
hangyák vonulnak.

Szúnyoglárva
lejtenek emléktáncot
síri tócsában.

Ne bántsod a legyet,
tördeli kezét-lábát –
hozzád fohászkodik!

Aratáskor mind
Holdat bámul: kalmárok,
papok, szamurájok.

Hiú fűszálon
hasztalan harmat – úgyis
minden hiába.

Még a koldusnak
is van kedvenc szumó-
birkózója.

Az udvarhölgyek
is kíváncsin bámulják:
vesztes birkózó.

Díszelg a képe
vásári fametszeten:
vesztes birkózó.

Leesett a hó.
Csoszognak a bőrsaruk
Dzenkó templomban.

Ne ijedj meg, pók!
Ritkán állok neki a
takarításnak...

Öreg vipera,
mint a Nyugati Mennybe –
lyukába csusszan.

Nagy szem gesztenye,
hasonlítok rád, ugye,
sörtés fejemmel?

Az öregember
fejét gesztenye veri:
– Ocsmány egy világ!

Botor a macska,
gesztenye szakadt nyakába,
fölnéz a fára.

Tüzijátékot
félnótás kontár csinál
mindig legszebbet.

Szánalmas kertben
csöppet sem szánnivalók
a bazsarózsák.

Papírsárkánya
piszkos papírból készül,
mostohagyermek...

Egy keljfeljancsi-
-Bóhidharma beállt a
babák sorába.

A Nagybuddha
orrlyukából hirtelen
fecske repült ki.

Egy garas ára
hideg víz, még kancám is
eloltja szomját.

Merítőkanál.
Hideg vízből, ha csigát mer,
az ingyen van.

Rab fülemüle,
kalitkában hallod-e,
ha szól a kakukk?

A pók-porontyok
szétszéledtek, el kell
tartani magukat.

Lótusz virágzik
a kanális elfolyó
mocsadékában.

Cincogva kacag
az elszalasztott egér.
Rideg éjszaka.

Csitt, prücsök, némulj!
Elszakasztott szeretők
a csillagok is.

Zeng, zeng a tücsök –
úszó gallyon utazik
el valahova.

Kincset ér az év
első hóviharában –
egy éjjeliedény!

Csöpp kezére
vörös lábzoknit cibál –
anyátlan kisfiam.

Utánzó veréb!
Egy vándormadár-csapat
mellé csapódik...

Olyan világ ez –
a hegyi gesztenyékre
éjjel csósz vigyáz.

Beólalkodik,
nyitva hagyták a reteszt...
Peóniakert!

Mit úgy gyűlöltem,
a hó, egyszerre csak
semmivé olvadt.

Falusi macska
feni karmát a hóra...
Utolsó kupac.

Kitavaszkodott.
Hibáink virulnak, sőt
hajtanak újak.

Hosszú az a nap,
mi füstillat és fingszag
között múlik el.

A nagy bronz-Buddha
vörhenyes ködkabátba
öltözködött.

Hegyi ér hajtja
a malmot: hántolja rizsünk.
Délben is alszom.

A ló messzire
szellentette a szent-
jánosbogárkát.

Jó kövér hernyó –
a hangyaboly poklába
zuhant alá.

Ahol ember van,
ott légy is van, szemtelen,
meg szent Buddha is.

Gyereknevetés
csilingel – a leszálló
ősz estében.

Gyönyörű a Hold!
Bárcsak itt lehetne most
házsártos nejem.

Az öreg kutya
mutatta meg az utat –
temetőbe tartok.

Csitri leánykát
a templomi tea is
megkacagtatja.

A fenyőfákról
figyelik a békák is:
szumóbirkózás!

Éltemnek ősze.
Tökéletesen csak a
Hold néz ki ma is.

A szélcsengő
meddő karattyolása
végzi az évet.

Kivágásra szánt,
nagy öreg fára rak friss
fészket a madár.

Fülemüle, ó,
a császárnak is ugyanazt
a dalt énekli.

Buddha kőkezén
meghitten lapul egy
levelibéka.

Virágnézés is
veszekedéssel végződik
Edo városában.

Ó, zsémbes nejem,
ülnénk itt a gyékényen,
s virágot néznénk.

A nagyurat is
leszállítja lováról –
cseresznye virága.

Edói szúnyogok –
mily rettenthetetlenek,
bátrak, merészek!

Kishúgom úgy tesz,
mintha észre se venné
a vesztes birkózót.

Jó szélfogó
lenne belőled, ugye,
szumóbirkózó.

Szumóbirkózó
lesz a fiunkból – már most
büszkék a szülék.

Szumóbirkózó,
nagyurunk is kéretlen
szórja rá kegyét.

Csörtet valaki,
fácán csap fel riadtan.
Elhervadt a rét.

Lovam farától
büdösen fúj az alszél.
Itt az év vége.

Gesztenyék csapnak
le, kárálnivalója
van minden tyúknak.

Ó, bazsarózsa,
koldus indák hálóznak
be körös-körül.

Csipegető csirkék,
elolvasztják a havat
a kapu körül.

Ló szimatolja
a szoborra kövült
levelibékát.

Nyári zivatar.
Csupaszon lovagolok
csupas zovamon.

Rizst falatozgat,
csak pálcázza magában.
Zúg az őszi szél.

A küszöbömet
meggörnyedve lépi át –
szumóbirkózó.

Egyre pörölünk,
pörölünk, míg leszűrjük
új rizsborunkat.

Mestermutatvány,
bazsarózsa csúcsára
hágott a béka.

Sáros kis csőrét
bazsarózsaszíromba
törli a fecske.

Nap mint nap mint nap
búzapernyében fürdik
a bazsarózsa.

Hegyi fellegek –
az a pirosuló felhő
bazsarózsarét.

1827

Szerencse napján,
elolvad deres fejem
is, akár a hó.

Ellobbant egy láng,
most kialszik még kettő,
gyászlampionok.

?

Újév Napja van –
csak a derültkék eget
nem tépi balsors.

Tavaszi nyugalma –
a sövényt hegyi szerzetes
szeme szúrja át.

Ma is, lám, ma is
borongós köd borítja
kunyhómra fátylát.

Szent vízmedence,
a csalogány is tiszteli:
jót csapkod benne.

Fa árnyán pihen,
múlt életből két jóbarát:
én és egy lepke.

Holdas éjszaka –
tavi csigák szipognak,
kondérban főnek.

Megittasultan
rizsborától, retkeket
ráncigál vadul.

Virágnézőket
olvasok egyenként, csak
tudjam, élek még.

Hej, csigabiga,
megmászod a Fudzsi-szant?
El ne hamarkodd!

El-elszundítok,
szégyenszemre behallom
a rizsültető dalt.

Lépést se tettem
még Edo egy kertjében...
Kakukkmadár szólt.

Csak halkan, halkan,
a szomszédban szamuráj
lakik, kakukk!

* A további versek keletkezésének éve ismeretlen

Piros pipacsot
visz végig a veszekedő
nagy sokadalmon.

Szüreti holdfény.
Összefon lábakkal ülök,
mint egy Buddha.

Egy villanással
a tavat tüzijáték-
fény tölti tele.

A kapunk mögött
szép sárga lyuk, valaki
hóba húgyozott.

Bolha csípte össze –
de bársonyos bőrét
az is szépíti.

Macskám fölébredt,
ásít, nyújtózik – bagzani
támad kedve.

Nyári nap tücsök-
zajában égbe folyik
a Csikuma-folyó.

Saját árnyékom,
kurtán kijelenthetem,
hidegnek tűnik.

Bár szerettemhez
ülhetnék a tüzelő
tűzkatlan mellé.

Az én havam is,
Csikuma-folyó árja,
folyatja tova.

Jókora mécsbogár,
s bizony-bizonytalanul
repül keresztül.

Légy kezes, kutya,
dülőúton állj félre –
oly magas a hó!

Koldustál alján,
néhány esőáztatta
sovány rézgaras.

Itt van Sinano:
híres holdak és buddhák,
hajdina tésták.

Novemberi szél,
még a hegyek árnya is
remeg előtted.

Öreg falumból,
megszakadt szemhatáron,
pacsirta szólít.

A hátsó kapu
csak úgy magától kinyílt.
Hosszú lesz a nap.

Üres arcomat
áruló villám fénye
világosítja.

Ablakpapíron
kalligráfiát mintáz
a legyek piszka.

Megjött az Újév,
és szilvavirág helyett –
hatalmas hóvihár.

Milyen kellemes –
lenge pamut köntösöm
csupa izzadtság.

Átszundikáltam
a fél napot, de senki
meg nem büntetett.

Fülem körül, züm,
szúnyog zümmög, azt hiszi,
megsüketültem?

Mielőtt jöttem,
miféle nép lakott itt?
– hagytak ibolyát.

Bősz őszi szelek,
mily pokolra kell mennem,
annyit mondjatok.

Adj anyaföldet
és asszonyt, szenvedélyest,
de télen magányt.

A bazsarózsánk
ilyen nagy! – és a kislány
kitárja karját.

Cseresznyevirág?
Minálunk még a fű is
kivirágzik no!

Visszaszállt volna?
Fájáról lehullt levél?
Hopp, egy lepke az!

Fürdődézsától
dézsáig vándoroltam...
Merő locsogás.

Válogatott bibliográfia

- Blyth, R. H. *Haiku*. Tokyo: Hokuseido, 1949-1952; rpt. 1981-1982. 4 vols.
- Blyth, R. H. *A History of Haiku*. Tokyo: Hokuseido, 1964. 2 vols.
- Collet, Hervé and Cheng Wing Fun. *Issa: et pourtant, et pourtant*. Millemont: Moundarren, 1991.
- Fujimoto Jitsuya. *Issa no kenkyū*. Tokyo: Meiwa Insatsu, 1949.
- Hamill, Sam. *The Spring of My Life and Selected Haiku by Kobayashi Issa*. Boston and London: Shambala, 1997.
- Hass, Robert. *The Essential Haiku: Versions of Basho, Buson, and Issa*. Hopewell, New Jersey: Ecco Press, 1994.
- Henderson, Harold G. *An Introduction to Haiku*. New York: Doubleday, 1958.
- Huey, Robert N. „Journal of My Father’s Last Days: Issa’s *Chichi no Shūen Nikki*.” *Monumenta Nipponica* 39,1 (1984): 25-54.
- Issa (Kobayashi Issa). *Issa zenshū*. Nagano: Shinano Mainichi Shimbunsha, 1976-1979. 9 vols.
- Kaneko Tōta. *Issa kushū*. Reading the Classics Series, No. 9. Tokyo: Iwanami Shoten, 1983; rpt. 1984.

- Keene, Donald. *Anthology of Japanese Literature from the earliest era to the mid-nineteenth century*. New York: Grove, 1955.
- Kobayashi Keiichirō. *Kobayashi Issa*. Tokyo: Kissen Kōbunkan, 1961.
- Kuriyama Riichi. *Kobayashi Issa*. Japanese Poets Series, No. 19. Tokyo: Chikuma Shobō, 1970; rpt. 1974.
- Lanoue, David G. „The Dewdrop World: Death and Other Losses in the Haiku of Issa.” *Modern Haiku* 16, No. 3 (1985): 20-31.
- Lanoue, David G. *Issa, Cup-of-Tea Poems: Selected Haiku of Kobayashi Issa*. Berkeley: Asian Humanities Press, 1991.
- Lanoue, David G. <http://xavier.xula.edu/~dlanoue/issa>
- Murata Shōchō. *Haikai-ji Issa no geijutsu*. Shimonoseki: Genshashin, 1969.
- Mackenzie, Lewis. *The Autumn Wind: A Selection from the Poems of Issa*. London: John Murray, 1957; rpt. Tokyo: Kodansha International, 1984.
- Miyamori Asatarō. *Haiku Poems, Ancient and Modern*. Tokyo: Maruzen, 1932; rpt. 1940.
- Nakamura Rikurō. *Issa senshū*. Kyoto: Kyoto Insatsusha, 1921; rpt. 1930.

- Ōshiki Zuike. *Jinsei no hiai: Kobayashi Issa*. Japanese Writers Series, No. 34. Tokyo: Shintensha, 1984.
- Stryk, Lucien. *The Dumpling Field: Haiku of Issa*. Athens, Ohio: Swallow Press, 1991.
- Titus-Carmel, Joan. *Issa: Haiku*. Vendôme: Éditions Verdier, 1994.
- Yuasa Nobuyuki. *The Year of My Life: A Translation of Issa's Oraga Haru*. Berkeley: University of California Press, 1960; 2nd ed. 1972.

*Issza magyarul
Nyomtatásban:*

- Faludy György: *Test és lélek*, Magyar Világ, Budapest, 1988.
- Képes Géza: *Fordított világ*, Magvető, Budapest, 1988.
- Kosztolányi Dezső: *Idegen költők*, II. kötet, Szépirodalmi, Budapest, 1988.
- Miklós Pál: *A Zen és a művészet*, Magvető, Budapest, 1978.
- Naschitz Frigyes: *Öt világrész költészetéből*, Kolosszeum, Tel Aviv, 1980.
- Rácz István: *Fényes telihold*, Kozmosz Könyvek, Budapest, 1988.

Tandori Dezső: *Japán haiku versnaptár*, Magyar Helikon,
Budapest, 1981.

Zanin Csaba: *Kobajasi Issza haikui*, Új Symposion,
1991/1-2, XXVII. évfolyam, 301-302. szám, 9. oldal.

Kéziratban:

Bakos Ferenc, Greguss Sándor, Horváth Ödön, Kányádi
Sándor, Kulcsár F. Imre fordításai.
Többségük olvasható

Elektronikusan az Interneten:

www.terebess.hu

Kiadta az Orpheusz Kiadó Kft. Budapesten, 2000-ben
Felelős vezető: Deák László
Szerkesztette: Steinert Ágota
Illusztrációk: Csi Paj-si (1864-1957) festményrészletek
Műszaki szerkesztő: Bozzay Kristóf
Kiadványszám: 199
Készült a Szegedi Kossuth Nyomda Kft. üzemében
ISBN 963 9101 90 7

9 789639 101906